

► Themabrief: **Economie**
DSO/Programmamanagement, Strategie en Onderzoek

PSO is het strategisch advies- en onderzoeksbureau van DSO; PSO onderzoekt, verzamelt en ontsluit informatie en adviseert over strategie, innovatie en de programmering van DSO-projecten.

November 2017

Monitor Toerisme 2017

Het aantal verblijfs gasten is in 2017 sterk toegenomen, evenals het aantal deelnemersdagen van congressen.

Inleiding

Toerisme is één van de speerpunten in het Haagse werkgelegenheidsbeleid en een belangrijke wereldwijde groeimarkt. De toenemende welvaart maakt reizen voor een steeds grotere groep consumenten bereikbaar en dat leidt tot een groei in bestedingen en werkgelegenheid. De United Nations World Tourism Organisation (UNWTO) voorspelt dat het wereldwijd aantal reizigers de komende jaren fors blijft toenemen. Toerisme zorgt wereldwijd voor 10% van het BBP en één op de 11 banen, waarmee de sector tegenwoordig net zo belangrijk is voor de wereldeconomie als de voedsel- of automobiellindustrie.

De afgelopen jaren profiteerde Den Haag fors van de groei. Het aantal verblijfsbezoekers (ten minste één overnachting) groeide ten opzichte van 2016 met 15%. Vooral het aantal nationale verblijfsbezoekers groeide in tegenstelling tot voorgaande jaren sterk (+20%). Deze groei heeft waarschijnlijk te maken met het Mondriaanjaar, wat veel Nederlanders heeft verleid om in 2017 een bezoek aan Den Haag te brengen.

De toeristen zorgen voor directe bestedingen en werkgelegenheid in winkels, attracties, horeca etc. en voor indirecte inkomsten en werkgelegenheid bij toeleveranciers en dienstverleners. In de Haagse vrijetijdseconomie gaat jaarlijks 2,2 miljard euro om en ruim 10% van de Haagse werkgelegenheid komt direct of indirect voort uit het toerisme. Het is een sector die continu in beweging is en snel verandert. Om de ontwikkelingen goed te kunnen volgen, wordt jaarlijks de Monitor Toerisme opgesteld.

In de monitor wordt een breed spectrum van de toeristische sector cijfermatig in beeld gebracht. Hierbij gaat het om zowel toeristische bezoeken, verblijfsbezoeken als zakelijke bezoeken waarbij gebruik wordt gemaakt van leisure-voorzieningen. De monitor brengt van 2013 tot en met 2017 het aanbod, de bezoekersaantallen en het belang van de sector voor de lokale economie en werkgelegenheid in beeld.

TOERISTISCHE GEBIEDEN IN DEN HAAG

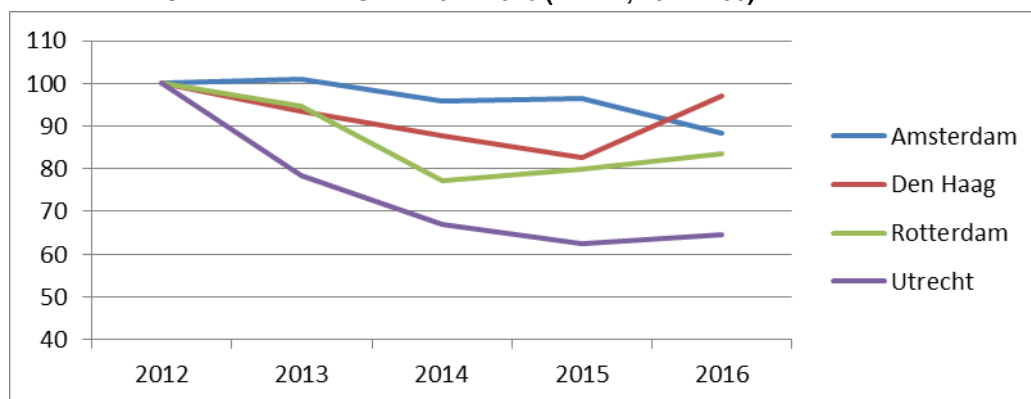
Den Haag heeft meerdere toeristische gebieden. Het Centrum, Scheveningen, de Internationale Zone en Kijkduin zijn toeristisch de belangrijkste. Den Haag zet actief in op versterking van deze gebieden, door clustering van voorzieningen die elkaar versterken. Daarnaast is er ruimte voor grootschalige voorzieningen aan de randen van de stad.

TOERISTISCH BEZOEK

Het aantal bezoekers wordt jaarlijks gemeten met behulp van het Continu Vakantie Onderzoek (CVO). In 2017 is de methodiek echter ingrijpend gewijzigd, waardoor de cijfers van 2017 niet goed met voorgaande jaren zijn te vergelijken. Daarom wordt de ontwikkeling in de periode 2012-2016 in een grafiek getoond met behulp van indexcijfers en worden de absolute cijfers alleen voor 2017 vermeld.

In de periode 2012-2015 daalde het aantal bezoeken aan steden flink. Deze trend was niet alleen merkbaar bij de G4, maar in vrijwel alle steden. De daling van het aantal bezoeken had te maken met de economische crisis en een verandering in het consumentengedrag. In 2016 was een kentering te zien. Opvallend is de sterke stijging van het aantal bezoeken dat Den Haag in 2016 heeft gehad. Daarmee werd de neerwaartse trend doorbroken. In Rotterdam en Utrecht was ook een lichte groei te zien in 2016.

AANTAL BEZOEKEN AAN DE G4 IN 2012-2016 (INDEX, 2012=100)

Bron: Continu Vakantie Onderzoek (CVO)

In 2017 is Den Haag 9,0 miljoen keer bezocht door Nederlanders met een toeristisch motief. De andere G4 steden werden vaker bezocht (Amsterdam 17,0 miljoen, Rotterdam 13,5 miljoen en Utrecht 10,9 miljoen).

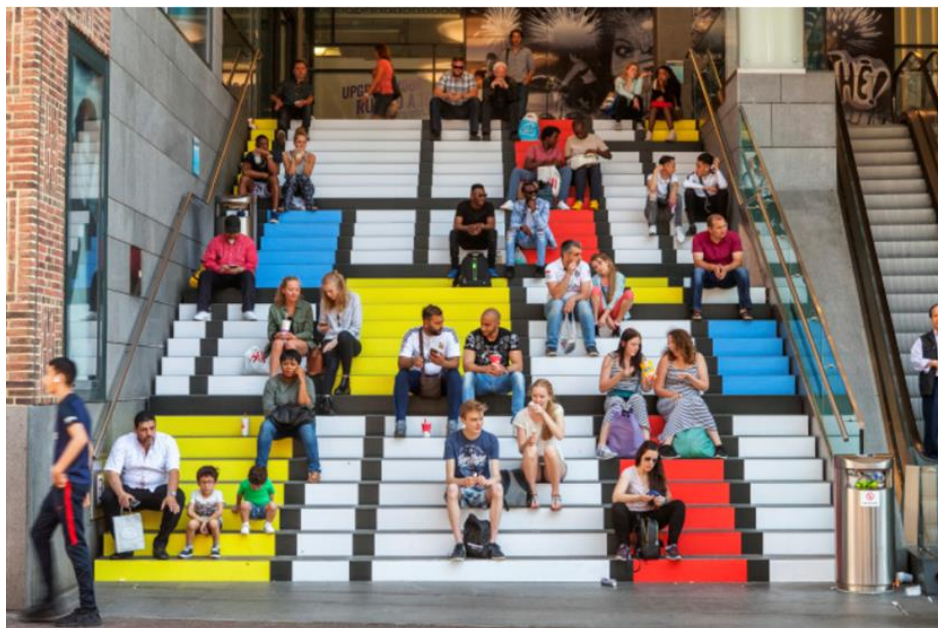
Het centrum van Den Haag trekt de meeste bezoekers. In 2017 is het centrum 5,4 miljoen keer bezocht, Scheveningen 3,7 miljoen keer, Kijkduin 0,8 miljoen keer en overig Den Haag 1,8 miljoen keer. Het gaat hierbij alleen om *nationale bezoekers van buiten* Den Haag met een *toeristisch* motief.

De gemiddelde bezoekfrequentie aan Nederlandse (toeristische) steden varieerde in 2017 van 2,5 (Maastricht) tot 4,3 (Zutphen). Den Haag scoort met een bezoekfrequentie van 3,5 rond het gemiddelde.

Winkelen voor plezier is nog steeds het belangrijkste bezoekmotief om een stad te bezoeken, maar het belang ervan neemt de laatste jaren verhoudingsgewijs af.

In de meeste steden komt 30-50% van de bezoekers primair naar de stad om te winkelen. In Zoetermeer is dit percentage het hoogst (53%) en in Den Haag en Amsterdam het laagst

(13%). Door het uitgebreide en gevarieerde vrijetijdsaanbod in de G4, is het belang van winkelen voor plezier verhoudingsgewijs lager dan bij andere Nederlandse steden. Tegelijkertijd is museumbezoek steeds vaker de primaire reden om een stad te bezoeken. In Den Haag doet deze trend zich ook voor: waar dit in 2012 nog bij 8% van de bezoekers als belangrijkste reden werd opgegeven, is dit in 2017 gestegen naar 13%. Wat tevens opvalt is het hoge aandeel bezoek strand/boulevard in Den Haag. Dit is in 2017 voor 14% de belangrijkste reden voor een bezoek aan de stad.

Mondriaanjaar 2017, Bezoekers op de Mondriaantrap in de Grote Marktstraat

Landelijk gezien komen de meeste bezoekers van Nederlandse steden met de auto (59%), gevolgd door de trein (26%). In Den Haag en Rotterdam is dat ook het geval. Amsterdam en Utrecht wijken van dit patroon af. Daar komen meer bezoekers met de trein naar toe dan met de auto.

Naar Den Haag komen vooral veel paren zonder kinderen (45%) en alleenstaanden (31%). In 18% van bezoekers betreft het een gezin met jonge kinderen (jongste kind jonger dan 12 jaar) en in 6% een gezin met oudere kinderen (jongste kind 13 t/m 17 jaar). De verschillen tussen de G4 zijn gering. Ten opzichte van andere steden trekt Den Haag iets meer alleenstaanden aan en iets minder gezinnen met oudere kinderen.

De economische ontwikkeling en de verandering in het consumentengedrag hebben ook effect gehad op de gemiddelde bestedingen van nationale bezoekers met toeristisch motief. In de periode 2012-2016 zijn deze met ca. 5% gedaald.

In 2017 werd landelijk gezien gemiddeld € 51 per bezoek uitgegeven. Van dit bedrag werd circa 42% uitgegeven in winkels, 35% in horeca gelegenheden, 14% aan entreegelden voor musea, theaters en attracties en 9% aan overige zaken

Den Haag bevond zich in 2017 met € 47 per bezoek in de middenmoot van Nederlandse steden. Ter vergelijking: in Maastricht zijn de gemiddelde bestedingen per bezoek het hoogst (€ 73) en in Gouda het laagst (€ 31).

De gemiddelde besteding hangt samen met het bezoekmotief: volgens het Continu Vakantie Onderzoek (CVO) neemt de gemiddelde besteding toe als het percentage voor winkelen voor plezier als bezoekmotief toeneemt. Strandbezoek zorgt juist voor lagere gemiddelde besteding. Dit verklaart de iets lagere bestedingen in Den Haag ten opzichte van de andere G4 steden.

VERBLIJFSBEZOEK

Het aantal gasten dat in Den Haag (ten minste één nacht) verblijft is de afgelopen vier jaar met 33% gestegen (zie onderstaande tabel). De groei is iets kleiner dan in de andere G4 steden. Wanneer alleen het afgelopen jaar wordt gekeken, is Den Haag wel iets harder gegroeid dan Amsterdam en Rotterdam.

AANTAL GASTEN (X 1000) IN 2017 (EN 2013)

	Nederland	Buitenland	Totaal	Groei t.o.v. 2013
Amsterdam	1.477 (1.292)	6.784 (4.733)	8.260 (6.024)	37%
Den Haag	549 (441)	519 (365)	1.068 (805)	33%
Rotterdam	606 (390)	535 (406)	1.141 (796)	43%
Utrecht	205 (147)	255 (156)	460 (302)	52%

Bron: CBS

Ook het aantal overnachtingen is in de periode 2013-2017 in Den Haag minder hard gegroeid dan in de andere G4 steden. Kijken we alleen naar de groei in de afgelopen twee jaar, dan is de groei in Den Haag vergelijkbaar met die van Amsterdam en Rotterdam, alleen Utrecht laat dan een hogere groei zien.

Den Haag ontvangt traditioneel vooral bezoekers uit Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk, de zogenoemde 'dichtbij landen'. Het zijn bezoekers uit Europa die in de meeste gevallen al meerdere keren in Nederland zijn geweest. Deze groep gasten is de laatste vijf jaar flink gegroeid. De VS is met 31.000 bezoekers ook een belangrijk doelland voor Den Haag buiten Europa. De Amerikaanse bezoekers zijn met name geïnteresseerd in het culturele aanbod (Escher, Mondriaan en Vermeer). De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van 2016 zijn de toename van het aantal Duitse gasten (+14%) en Britse gasten (+13%). Het aantal accommodaties en bedden in Den Haag is tussen 2013 en 2017 minder hard gegroeid dan in de andere G4 steden. Den Haag telt 63 accommodaties met in totaal 9.220 bedden (exclusief Airbnb). De bezettingsgraad van hotels is sinds 2013 met 19% toegenomen, sterker dan in andere G4 steden.

ATTRACTIES

In de top 50 van Nederlandse attracties, dierentuinen en musea staan vier aanbieders uit Den Haag: De Uithof, Madurodam, het Gemeentemuseum/GEM en het Mauritshuis. Opvallend is dat de attracties in Scheveningen na enkele moeizame jaren weer meer bezoekers mogen verwelkomen. Met name de Pier heeft in 2017 veel bezoekers getrokken. Ook het bezoekerscentrum van het Vredespaleis en de rondleidingen in het Binnenhof (van ProDemos) trokken de afgelopen jaren meer bezoekers.

KUNST EN CULTUUR

De culturele sector wordt steeds belangrijker voor het toeristische aanbod van steden. Met name musea zorgen voor een grote aantrekkelijkheid en kunnen zorgen voor meer bezoekers. Voor internationale toeristen is het rijke culturele aanbod van Den Haag een belangrijke reden voor een bezoek.

Den Haag heeft een rijk en gevarieerd aanbod van (inter)nationaal bekende musea, waaronder het Mauritshuis, het Gemeentemuseum, Escher in het Paleis en Panorama Mesdag. De musea zijn vooral gevestigd in het centrum van Den Haag en in de Internationale Zone.

Het aantal bezoeken aan de grotere Haagse musea is in de afgelopen vijf jaar over het algemeen fors toegenomen. Dit komt vooral doordat de grotere musea veel tijdelijke tentoonstellingen hebben, waardoor herhaalbezoek wordt gestimuleerd en urgentie wordt gecreëerd om naar het museum te komen. Maar ook de bezoekersaantallen van de kleinere musea laten de afgelopen twee jaar een bescheiden stijging zien.

THEATERS

Het Haagse cultuuraanbod bevat naast de musea diverse activiteiten op het terrein van de podiumkunsten. Grote podia in de stad zijn onder meer het Circustheater, het World Forum Theater, de Koninklijke Schouwburg en het Paard van Troje.

Het Paard van Troje en Zuiderstrandtheater hebben de afgelopen jaren een flinke groei doorgemaakt in het aantal bezoekers. 2017 was voor beide theaters een topjaar. Het Zuiderstrandtheater trok in 2016 al meer bezoekers dan de Dr. Anton Philipszaal en het Lucent Danstheater samen in 2014, het laatste jaar dat beide theaters het gehele jaar nog open waren.

EVENEMENTEN

Het aanbod in evenementen in Den Haag is divers. Van muziekevenementen als Live I Live en Parkpop, tot sportevenementen zoals de City-Pier-City (CPC). De meeste evenementen zijn jaarlijks terugkerend, maar soms eenmalig. Grote eenmalige evenementen van de afgelopen jaren waren onder meer: WK Hockey (2014), WK Beachvolleybal (2015), de pitstop van de Volvo Ocean Race (2015) en de Olympic Experience (2016). Evenementen vinden met name plaats in het stadsdeel Centrum en in Scheveningen.

Haagse evenementen die in 2017 meer dan 100.000 bezoekers trokken zijn: het Internationaal Vuurwerkfestival, de antiek-, curiosa- en boekenmarkt, Parkpop, City-Pier-City, Vlaggetjesdag Scheveningen, Life I Live, intocht van Sinterklaas, Cool Event, Uit-festival, Royal Christmas Fair en Shopping Night. Bezoekersaantallen van evenementen kunnen sterk fluctueren door weersinvloeden. Zo had bijvoorbeeld het Internationaal Vuurwerk Festival in 2014 lagere bezoekersaantallen door het slechte weer.

ZAKELIJKE BEZOEKEN

Congressen zorgen voor een grote economische spin-off voor Den Haag. Hoewel de belangrijkste reden van bezoek voor congresbezoekers aan werk gerelateerd is, maken congresbezoekers wel gebruik van vrijetijdsvoorzieningen. Congresbezoekers besteden relatief veel geld in de stad, wat een impuls geeft aan de Haagse economie en werkgelegen-

heid. Een gemiddelde besteding voor een zakelijk verblijf is in totaal € 1.035,- (incl. vervoer en verblijf). 32% van de zakelijke bezoekers in Nederland komt voor een specifiek congres. In 2017 vonden er 149 congressen plaats in Den Haag, met gemiddeld 296 deelnemers. De drie belangrijkste congressen waren het 39th Congress of the European Society of Clinical Nutrition and Metabolism (vier dagen met 1500 deelnemers), International Baccalaureate AEM Regional Conference (drie dagen met 1450 deelnemers) en 12th International Conference on Low Vision (vier dagen met 650 deelnemers). Ten opzichte van 2016 nam niet alleen het aantal congressen toe maar ook het gemiddeld aantal deelnemers en de gemiddelde verblijfsduur. Dit heeft erin geresulteerd dat het aantal deelnemersdagen sterk toenam van circa 146.700 naar 179.000 in 2017 (+22%).

WERKGELEGENHEID

Toeristen brengen veel geld naar de stad en zorgen met hun bestedingen voor omzet en werkgelegenheid bij onder andere Haagse winkels, attracties, horeca en hotels. Naast deze bestedingen zorgen toeristen ook indirect voor omzet en werkgelegenheid bij alle toeleveranciers en verleners van diensten als transport, accountancy, catering, bouw en installatie, et cetera. Daarmee zijn veel Haagse bedrijven direct of indirect (deels) afhankelijk van toeristen.

In de periode 2013-2017 is de totale werkgelegenheid in Den Haag met 4% gegroeid. De ontwikkeling verschilt echter sterk per sector. In de toeristische sectoren 'Logiesverstrekking' en 'Eet- en drinkgelegenheden' is het aantal banen sinds 2013 met ruim 10% toegenomen. Ook het aantal banen in de 'Kunst' en 'Sport & recreatie' is met ca. 10% toegenomen. Het aantal banen in 'Musea, culturele uitleencentra en openbare archieven e.d.' is daarentegen als gevolg van sluiting van een aantal bibliotheken met 9% afgenomen.

Uit het onderzoek *Toerisme, de economische motor* (Bureau voor Economische Argumentatie, 2017) blijkt dat het directe werkgelegenheidseffect van de bestedingen in de toeristische sector circa 24.000 arbeidsjaren bedraagt; de indirecte werkgelegenheid (toeleveranciers) wordt geschat op circa 3.000 arbeidsjaren.

De Monitor Toerisme 2017 is op te vragen bij DSO/PSO (zie colofon) en ook toegankelijk op Werknet.

COLOFON

Uitgave

Gemeente Den Haag
DSO / Programmamanagement, Strategie en Onderzoek
November 2018

Inlichtingen

DSO / Programmamanagement, Strategie en Onderzoek
Henk van Andel (070 – 35 345565 / henk.vanandel@denhaag.nl)

De dienst Stedelijke Ontwikkeling aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid inzake het gebruik en toepassing van de gepresenteerde gegevens. Afwijkingen in absolute aantallen en % kunnen veroorzaakt worden door afrondingen. Bij gebruik van cijfers is bronvermelding verplicht.

